

Herintroductie is niet zomaar even vlinders uitzetten

In 1990 gaat de Vakgroep Natuurbeheer van de Landbouwniversiteit in samenwerking met De Vlinderstichting twee in Nederland uitgestorven vlindersoorten terugbrengen: het Pimpernelblauwtje en het Donker pimpernelblauwtje. Deze soorten worden in heel Europa met uitsterven bedreigd. Herintroductie kan, mits juist aangepakt, een krachtig middel daartegen zijn. Eerdere pogingen, vooral in Engeland, maar ook in ons land, mislukten nogal eens. Waaraan lag dat en hoe kunnen we het beter doen?

Adrie Otte

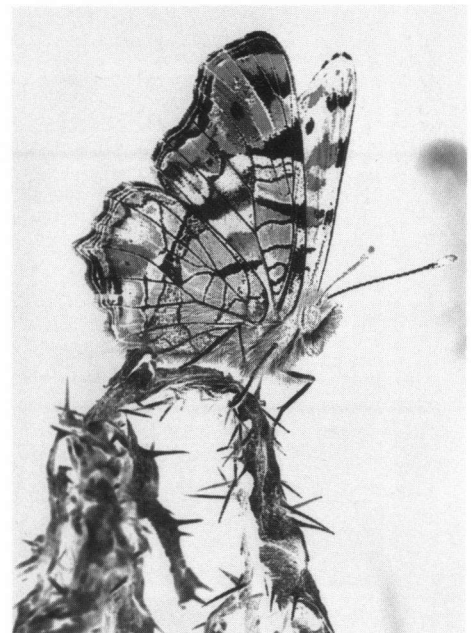
‘Nederland is twee vlindersoorten rijker’. Als het aan De Vlinderstichting ligt zal deze kop nog dit jaar de kranten opvrolijken. De stichting beijvert zich ervoor om twee uitgestorven vlindersoorten in Nederland terug te brengen. Het gaat om het Pimpernelblauwtje (*Maculinea teleius*) en het Donker pimpernelblauwtje (*Maculinea nausithous*).

Veel andere soorten staan ook op uitsterven. Biotoopverlies en versnippering zijn de belangrijkste oorzaken. Juist die laatste maakt herintroductie noodzakelijk.

Her en der verspreid in het landschap liggen natuurgebieden, gescheiden door snelwegen, kanalen, landbouwgebieden en steden. Het merendeel van de vlindersoorten is aangewezen op die natuurreservaten. Veel van hen verplaatsen zich weinig: het Heideblauwtje (*Plebejus argus*) bijvoorbeeld kan in een geschikt biotoop zijn areaal met hoogstens 100 m per jaar uitbreiden. Moet zo'n vlinder een barrière als een snelweg of een graanakker over, dan eindigt daar zijn expansiedrift. Geschikte leefgebieden kan hij zo niet meer bereiken. De dieren zitten 'gevangen' op hun vaste stek. De kans bestaat dat de soort door natuurlijke oorzaken als ziekten of een stren-

ge winter uitsterft. Doordat dezelfde vlindersoort vanuit een ander gebied het "gat" niet kan opvullen doordat het terrein te geïsoleerd ligt, blijft het terrein "leeg". Zo kan het gebeuren dat een soort langzamerhand populatie na populatie uitsterft.

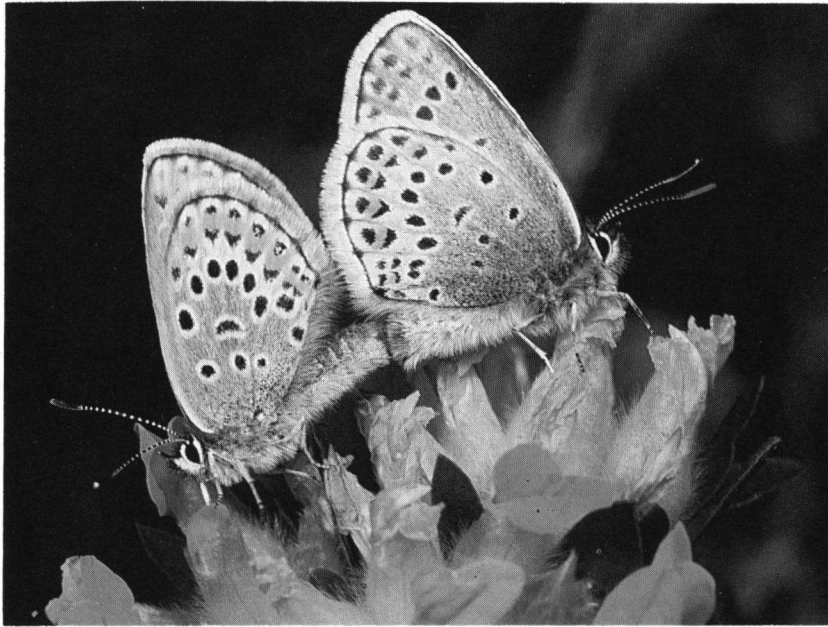
Met 21 van onze inheemse dagvlinders dreigt het die kant op te gaan. Er kwamen in het begin van deze eeuw nog 75 dagvlinder-

soorten in Nederland voor, 15 zijn er reeds uitgestorven. De Vlinderstichting staat niet geheel machteloos tegenover deze ontwikkeling. Dankzij veel onderzoek is bekend welke eisen vlinders aan hun leefgebied stellen en met welke beheersmaatregelen natuurgebieden, maar ook wegbermen en openbaar groen, geschikt gemaakt kunnen worden voor vlinders.

In enkele gevallen zal een gebied zeer geschikt zijn voor een bepaalde vlindersoort, maar komt hij er toch niet voor. Dan kan de beheerder van het terrein overwegen om die vlinder in het gebied te *introduceren*. Kwam de vlinder vroeger in het terrein of in de nabijheid daarvan voor, dan spreken we van

Het Landkaartje werd na de introductie in Engeland weer uitgeroeid door een vlinderaar. Foto Rene Krekels.

Het Heideblauwtje kan in een geschikt biotoop zijn areaal niet meer dan 100 meter per jaar uitbreiden.

Foto Kars Veling

herintroductie. Herintroductie kan een uitstekend instrument zijn om kwetsbare soorten weer terug te krijgen of om populaties te versterken.

HERINTRODUCTIES VROEGER

Vanaf halverwege de vorige eeuw werd er in Nederland en vooral in Groot-Brittannië al geëxperimenteerd met (her)introductie. 'Een prachtig moment was het, toen ik het doosje opende en de vlinders zich successievelijk nederzetten op de daar ter plaatse in overvloed aanwezige kattestaarten. (...) Een kwartier na dien zag ik reeds twee paartjes in copula, hetgeen mij goede hoop gaf.' schrijft J. Wittpen in 1931 over een poging de Grote vuurvlinder (*Lycaena dispar*) uit te zetten in het Naardermeer. Vrijwel alle pogingen met deze soort mislukten. Alleen in Engeland is de Grote vuurvlinder in 1926 succesvol teruggebracht vanuit Nederland. Deze populatie leeft nu nog in Woodwalton Fen National Nature Reserve, zij het dat versterking met nieuwe individuen nodig blijft.

M.R. Oates achterhaalde in Engeland meer dan 300 (her)introductiepogingen met 46 vlindersoorten. Hij schat echter dat er meer dan 1.000 ondernomen zijn, de meeste door amateuristisch handelende vliederverzamelers. Het merendeel van deze slecht voorbereide en gebrekkig gedocumenteerde pogingen mislukten. Van alle uitzettingen slaagden er 34. Oates noemt een poging geslaagd

Tabel 1. Voorwaarden waaraan voldaan moet worden bij de herintroductie van een vlindersoort.

1. Herintroductie komt met name in aanmerking in gevallen, waarin de desbetreffende soort is uitgestorven ten gevolge van activiteiten van de mens. Dit betekent ook dat potentiële terreinen binnen het areaal van de soort liggen. Bij voorkeur moet de soort daar vroeger ook waargenomen zijn.
 2. Herintroductie dient slechts plaats te vinden waar de oorzaken, die tot het verdwijnen van de soort hebben geleid, zijn opgeheven.
 3. Herintroductie dient slechts plaats te vinden in gebieden, waar aan de biotoopeisen van de soort voldaan wordt.
 4. Er moet voldoende kennis van de autecologie van de soort aanwezig zijn.
 5. Voor de herintroductie dienen exemplaren gebruikt te worden van een populatie, die het meest overeenkomt met de oorspronkelijk aanwezige populatie.
 6. De bronpopulatie, waaruit de dieren voor de herintroductie komen, mag niet door het verwijderen van de dieren zelf bedreigd worden.
 7. Voor de herintroductie dient overleg met de terreinbeheerder plaats te vinden over gewenste aanpassingen in het beheer op korte en lange termijn.
 8. Naast het uitzetten van de betreffende dagvlindersoort verdient het aanbeveling om, in voorkomende gevallen, ook soortspecifieke parasieten als sluipwespen en -vliegen uit te zetten, aangezien deze dieren een belangrijke ecologische rol in de overleving van de dagvlinderpopulaties spelen.
 9. Evaluatie van de herintroductie dient plaats te vinden door veldonderzoek gedurende een reeks van jaren na uitvoering.
 10. Er moet zorg worden gedragen voor een centrale melding en registratie van de herintroducties. Alle herintroducties dienen met alle bewegredenen, alle aanpassingen aan inrichting en beheer en alle onderzoeksresultaten gepubliceerd worden.
- Bron: Beschermingsplan Dagvlinders, uitgave van het Ministerie van Landbouw en Visserij, 1989.

Herintroductiepogingen met de Grote vuurvliender zijn nooit echt succesvol geweest. In Nederland mislukten alle pogingen en in Engeland blijft een populatie alleen bestaan als jaarlijks versterkt wordt. Foto Kars Veling.

als de vlinders er ten minste drie jaar overleefden.

Mislukkingen zijn veelal te wijten aan een gebrekkige kennis van de ecologie van de vlinder. Vaak was het gebied ongeschikt voor de soort die er werd uitgezet. Soms kwam de mens roet in het eten gooien. Zo introduceerde een vlinderliefhebber in 1912 het Landkaartje (*Araschnia levana*) in Engeland, een soort die er van nature niet voorkomt. Enkele jaren hadden de dieren succes, totdat een andere entomoloog ze zonder pardon weer uitroeide. Hij vond dat buitenlandse soorten niet in Engeland losgelaten mochten worden.

The Joint Committee for the Conservation of British Insects stelde in 1986 een aantal regels op om de praktijk rond herintroductie te sturen en excessen te voorkomen. Ondermeer het Ministerie van Landbouw en Visserij en De Vlinderstichting namen deze regels ook voor Nederlands gebruik over en publiceerden ze in het Beschermingsplan Dagvlinders. In tabel 1 staan zij opgesomd. Vier punten geven de essentie weer.

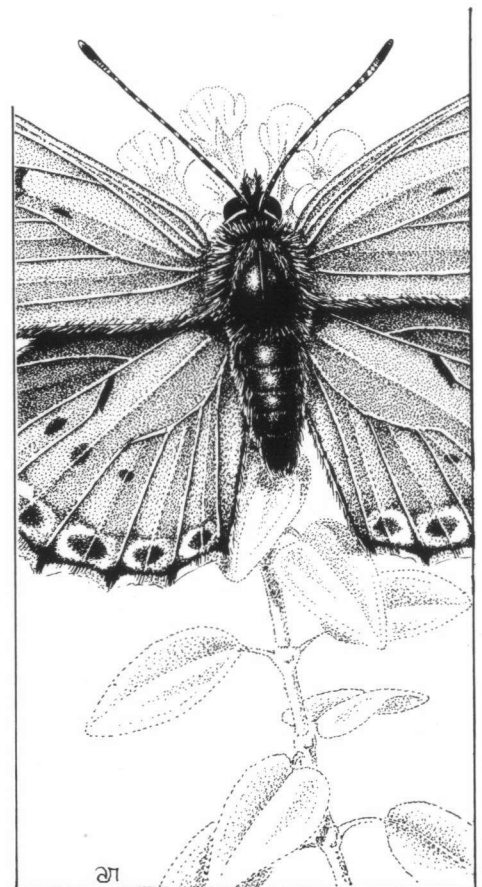
Allereerst moet er een goede planning gemaakt worden. De beheerder dient zich eerst af te vragen waarom hij eigenlijk een soort wil herintroduceren en of zijn gebied wel geschikt is. Waarom stierf de soort er eerder uit en zijn de oorzaken daarvan weggenomen? De beheerder dient alle praktische en

theoretische bezwaren in overweging te nemen.

Het gebied moet vervolgens geschikt gemaakt worden voor de vlindersoort. Alle elementen voor het overleven moeten aanwezig zijn: voedselplanten, waardplanten, vegetatiestructuren en zelfs parasieten. Parasieten bleken bij sommige herintroducties essentieel voor het regelen van de populatiegrootte. Bij blauwtjes, die in hun rupsstadium van mieren afhankelijk zijn, komt ook nog het probleem van de gastmieren om de hoek kijken. Zijn de juiste miersoorten aanwezig en in voldoende grote aantallen?

Vervolgens moet gekeken worden of de populatie waaruit de te introduceren vlinders komen geschikt is. Deze bronpopulatie moet zo goed mogelijk overeenkomen met de oorspronkelijk in het gebied voorkomende soortgenoten. Bovendien mag de bronpopulatie niet verzwakt worden doordat er vlinders uit weggehaald worden.

Tenslotte moet de uitvoerder van het project een logboek bijhouden. Tot enige jaren na

Pas na gedegen onderzoek naar de oorzaken van uitsterven kon het Tijmblauwtje worden teruggebracht in Engeland.

de herintroductie moet hij vastleggen hoe de populatie zich ontwikkelt en wat mogelijke effecten op andere dieren en planten zijn. Moeten misschien later nog vlinders toegevoegd worden?

Drs. Irma Wynhoff bereidt de herintroductie van Pimpernelblauwtjes en Donker pimpernelblauwtjes in Nederland voor. Zij onderzoekt de ecologie van de dieren, de staat van de terreinen, het beheer dat moet worden toegepast en de bronpopulaties.

In het verleden is duidelijk gebleken hoe belangrijk grondig onderzoek is. Zij wijst op de herintroductie van het Tijmblauwtje (*Maculinea arion*) in Engeland. Deze soort stierf om mysterieuze redenen uit. Men wilde de soort terughebben, maar dan moesten eerst de oorzaken van uitsterven opgeheven worden. Wynhoff: 'De ecologie van het Tijmblauwtje werd precies uitgedroogd. Men ontdekte toen dat de gastmieren een extreem lage vegetatie nodig hebben en doordat er niet intensief genoeg begrast werd, groeide de zaak dicht. De mieren verdwenen en daarmee de Tijmblauwtjes.' Voor de herintroductie zorgde men voor voldoende begrazing en de soort kon met succes worden teruggebracht.

Tachtig vrouwtjes en veertig mannetjes van de Pimpernelblauwtjes zullen als alles volgens planning verloopt eind juli 1990 losgelaten worden. Omdat niet bekend is wat de sterftepercentages zullen zijn, houdt Wynhoff een gedeelte van de dieren achter om verder te kweken. Afhankelijk van hoeveel er in het wild overleven zal bepaald worden of de gekweekte soortgenoten ook losgelaten

worden. De gekweekte rupsjes worden dan als zij groot genoeg zijn in een mierenest gedeponeerd.

De blauwtjes komen uit Polen. Er leven wel populaties dicht bij huis, maar daarvan zijn de populaties te klein om vlinders uit te kunnen halen. De bronpopulatie zou dat niet overleven. In Frankrijk leven populaties die wel sterk genoeg zijn, maar die zullen zich hier niet kunnen handhaven. 'Het is namelijk essentieel' zegt Wynhoff 'dat de vlinders uit de pop kruipen op het moment dat de knoppen van de Pimpernel op uitkomen staan. Dat betekent dat de vlinders van dezelfde breedtegraad moeten komen, anders komen ze te vroeg of te laat uit en zal de populatie sterven. De dichtstbijzijnde geschikte populatie bevindt zich in Polen.'

Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij betaalt. De totale kosten voor het onderzoek, de uitvoering en het vervolgonderzoek bedragen rond de f150.000,-. Wynhoff vindt dat de moeite waard, al merkt zij wel op dat dit bedrag bewijst dat het herstellen van verdwenen natuur stukken duurder is dan het voorkómen van het verdwijnen ervan.

Menigeen zal zich afvragen wat de natuur ermee opschiet als er enkele vlindersoorten teruggebracht worden. Is het niet meer dan een prestigeprojekt? Wynhoff reageert fel: 'Een soort erbij maakt erg veel uit! De mens is het aan de natuur verschuldigd. De mens heeft zoveel vernield, nu is het zijn taak om te restaureren. Het is geen spelletje, maar serieus wetenschappelijk werk.'

Summary

In 1990 two butterfly species will be reintroduced in The Netherlands: *Maculinea teleius* and *Maculinea nausithous*. The reintroduction will be carried out by the Nature Conservation Department of the Agricultural University Wageningen in co-operation with the Dutch Butterfly Foundation.

Since the middle of the last century there have been many trials to reintroduce butterfly species both in The Netherlands as in Great Britain. Unfortunately many proved unsuccessful. One exception is the reintroduction of *Lycaena dispar* in Great Britain, an experiment which failed however in The Netherlands. To avoid failures in the future a list of conditions has been drawn up and published in the Butterfly Conservation Plan. Among others attention is paid to planning, ecology, condition of stock population and follow-up.

